

Bijzondere historie in de jungle van Suriname

Vijftig kilometer ten zuiden van Paramaribo liggen de begraafplaatsen Jodensavanne en Cassipora. De plek in de jungle brengt je terug naar de 17^e eeuw toen dit een unieke plek was voor dit deel van de wereld, een plek waar Joden vrij waren hun godsdienst te beleven en een eigen gemeenschap konden stichten.

Door de ligging aan de rivier, de geschiedenis en de sfeer heeft de plek een contemplatieve uitstraling. Er is een medicinale bron, waarvan bezoekers al eeuwenlang een helende werking verwachten, vooral bij malaria en constipatie, en die rond 1840 van Jodensavanne een waar bedevaartsoord maakte. Het water wordt nog steeds gebruikt bij rituele reinigingen, de bezoekers nemen een flesje water mee naar huis en doen het thuis in een bad met kruiden.

■ Geschiedenis

De Engelse kolonie Suriname ging in 1667 over in Nederlandse handen. Ruim drie eeuwen lang stond het land onder Nederlands bewind. Rond 1640 vestigden de eerste Joden, veelal uit Amsterdam, zich in Suriname, bij de Cassiporakreek, een zijtak van de Surinamerivier. Ze waren gevlucht voor de Spaanse inquisitie en zetten hier suikerrietplantages op. In de jaren daarna kwamen er vooral Joden uit Engeland en Brazilië bij. Om meer planters

te lokken zich in Suriname te vestigen, kregen zij van (toen nog) de Engelse overheid in 1665 vrijheid van godsdienst en in 1669 officieel toestemming tot het stichten van een eigen gemeenschap: een dorp met begraafplaats en synagoge, die de naam Jodensavanne kreeg. De Joden hadden het recht hun godsdienst openlijk te belijden en te trouwen volgens de joodse wet, zij hadden een burgerwacht, mochten zelf rechtspraak uitoefenen en mochten meestemmen over benoemingen in het koloniaal bestuur; wat uniek is in die tijd voor dit deel van de wereld (de Amerika's). De suikerteelt, die hun aanzienlijke welvaart bracht, werd verricht door Afrikaanse slaven. Na een bloeiperiode stortte in 1772 de plantage-economie in. In 1832 werd een deel van het dorp door een brand verwoest, maar de plek

Lees verder op pagina 24

Restanten van de synagoge uit de 17^e eeuw

22

De joodse begraafplaats op Jodensavanne

Houten graven op de Creoolse begraafplaats met dakjes om ze te beschermen tegen de zon

Julie-Marthe Cohen, conservator Joods Historisch Museum (midden) en Harrold Sijlbing, voorzitter van Stichting Jodensavanne (rechts) in het oerwoud bij begraafplaats Cassipora

was toen al verlaten vanwege de economische recessie en veel bewoners waren naar Paramaribo getrokken. In 1975 werd Suriname onafhankelijk van Nederland.

■ Stichting

De meest indrukwekkende bezienswaardigheden van Jodensavanne zijn de oude begraafplaatsen, die goed bewaard zijn gebleven en een Nationale Monumentenstatus hebben.

De begraafplaats op Cassipora telt nog 216 grafstenen. De oudste grafsteen dateert van 1666, de laatste werd in 1873 geplaatst. De stenen zijn vaak van marmer en hebben Portugese, Nederlandse, Spaanse, Armeense en vooral Hebreeuwse opschriften. Hun stijl lijkt op de monumenten die gebruikelijk waren bij Sefardische joden in Nederland. Jodensavanne bestaat uit twee delen: een Joods en een Creools deel. Op de Joodse begraafplaats zijn ongeveer 452 graven te vinden, op de Creoolse begraafplaats 141. De laatste overledene is begraven in 2002.

In 1971 werd de Stichting Jodensavanne (SJS) opgericht. Het oerwoud had de plek deels overwoekerd. In 1973 werd gestart met de schoonmaak en de opruiming. Tijdens de Binnenlandse Oorlog, die werd uitgevochten tussen 1986 en 1992, was het onmogelijk om op de plek te komen en verviel het opnieuw. In 2009 is het een Nationaal Monument geworden en kon er weer worden opgeruimd en werd een bezoekersgebouwtje neergezet. De grond behoorde weer aan de Surinaamse overheid en de Stichting werd verantwoordelijk voor het behoud en beheer. De rechten van de inheemsen die in het naburige dorp Redi Doti wonen werden erkend. De grond van Jodensavanne was tussen 1670 en 1685 door de koloniale overheid in bruikleen gegeven aan de joodse gemeenschap, nu kregen de oorspronkelijke bewoners weer inspraak. Er werd afgesproken dat een gedeelte van de revenuen naar het dorp zouden vloeien en het personeel wordt geleverd door het dorp. Ook het toerisme en de inkomsten die dat genereert komt ten goede van de gemeenschap. Tot vier jaar terug betaalde de Surinaamse overheid mee aan de exploitatiekosten. Toen verviel plotsklaps

Een grafsteen op Cassipora, met meel bestrooid om de teksten en afbeeldingen beter te kunnen zien

de subsidie. Nu bestaan de inkomsten slechts uit de entreeheffing van bezoekers. Er zijn ongeveer 4000 bezoekers per jaar, waarvan veel scholieren.

■ Unesco-erfgoed

In 1999 werden Jodensavanne en Cassipora op de *World Monuments Watch List of 100 most Endangered Sites* gezet. en sindsdien staan ze op de 'tentatieve (voorlopige) lijst' van het Unesco Werelderfgoed. Het bestuur van de Stichting hoopt de komende tijd het nominatiedossier rond te krijgen, waarna de regering de aanvraag kan doen. Want dat is een vereiste, zegt voorzitter Harrold Sijlbing. "Een aanvraag is een heel proces. We staan al jaren op de tentatieve lijst maar willen nu graag een definitieve aanvraag doen. Jodensavanne en Cassipora hebben een goed imago, het is een unieke plek die de geschiedenis vertelt over Joden in Zuid Amerika en de vrijheden die zij kregen om een dorp op te bouwen. Unesco stimuleert nu ook nominaties van zuidelijke landen en derde wereldlanden. Er is overleg geweest om een gezamenlijke aanvraag te doen met de joodse begraafplaatsen Altona in Hamburg en Beth Haim in Ouderkerk aan de Amstel, maar de samenwerking is stopgezet omdat deze twee alleen een begraafplaats zijn en het bij Jodensavanne om een heel dorp gaat. Het is wellicht meer te vergelijken met Třebíč in Tsjechië, dat al op de Unesco-lijst wordt genoemd als joods dorp met een begraafplaats. De twee belangrijkste criteria bij onze aanvraag zijn: Jodensavanne etaleert de uitwisseling van inheemse,

Nederlandse, Portugese en Afrikaanse tradities en waarden en Jodensavanne is de exceptionele getuigenis van een 17^e-eeuwse Joodse Sefardische civilisatie. Het dossier is nu in concept geschreven, maar inmiddels heeft Unesco zijn eisen aangepast en moet het nominatiedossier digitaal worden aangeleverd met extra foto's en moet er een goede vertaling komen. Dit kost geld en dat hebben we niet. Officieel moet de Surinaamse regering het indienen en die zullen wachten tot na de verkiezingen in mei 2020. Op dit moment zijn in samenwerking met het Joods Historisch Museum in Amsterdam de informatieborden vernieuwd, dat geeft weer dat er ook bij andere organisaties het gedeelde erfgoed van Jodensavanne in de belangstelling staat. Je krijgt weliswaar geen subsidie van Unesco, maar het maakt het fondsenwerven wel eenvoudiger als zo'n bekende organisatie je stichting heeft 'goedgekeurd'. Daardoor krijgt de plek ook veel meer bekendheid." ■

Pauline Prior heeft sinds de laatste restyle van *De Begraafplaats* (februari 2009) 59 portretten van begraafplaatsen gemaakt, in tekst en beeld, die vast op de middenpagina's stonden. Dit is nummer 60, de laatste.

Prior heeft een speciale interesse voor het joodse erfgoed en heeft meerdere foto-opdrachten gekregen van het Joods Historisch Museum, een groot fotowerk van haar is opgenomen in de tentoonstelling over de 20^e eeuw en permanent te zien in het museum. Ook maakt ze onderdeel uit van het team de 'Joodse Route in Suriname', samen met Julie-Marthe Cohen en Anita Frank, dat o.a. de borden op Jodensavanne heeft vernieuwd. Zie: www.jck.nl/Suriname.